

Nederlands Dagblad – 30 oktober 2020

Die onhandige, rommelige, verwarrende term ‘katholiek’ is een eigennaam geworden

Hendro Munsterman

De Nijmeegse Radboud Universiteit mag van de bisschoppen niet meer ‘katholiek’ heten. Tegelijk noemen steeds meer protestanten zich ‘katholiek’. Wat moeten we met deze verwarrende titel en wie mag hem claimen?

‘Ik geloof in de heilige, katholieke kerk’, zeggen rooms-katholieken elke zondag tijdens de eucharistieviering wanneer zij de Apostolische Geloofsbelijdenis uitspreken. De term ‘katholiek’ is pas sinds de Reformatie een aanduiding voor de kerk die verbonden is met de bisschop van Rome. Hij wordt sinds die tijd begrepen als afgrenzing van de andere kerken. Terwijl, zo merkt kardinaal Walter Kasper op, ‘volgens de oorspronkelijke betekenis het woord juist het tegenovergestelde’ aanduidde: het algemene en algehele, zó dat de kerk als geheel ‘meer is dan de som van haar delen’. Eigenlijk zouden we van ‘katholiek’ weer een wezensbepaling moeten maken. ‘Ik geloof dat de kerk heilig en katholiek is’, zou wellicht beter zijn op zondagmorgen.

In protestantse kerken wordt het negende van de Twaalf Artikelen anders vertaald: ‘Ik geloof één heilige, algemene, christelijke kerk’. Ook dat is afgrenzend bedoeld. Het woord ‘katholiek’ verdwijnt, vermoedelijk om niet verward te worden met de ‘kerk van Rome’, zoals men haar abusievelijk soms noemt. Abusievelijk - want ‘Kerk van Rome’ betekent traditioneel de lokale ‘kerk van (het bisdom) Rome’. De term ‘Rooms-Katholieke Kerk’ om de wereldwijde kerk aan te duiden, werd in officiële documenten pas voor het eerst in 1208 gebruikt, en voor het laatst in 1950. In Nederland houden katholieken en protestanten er hardnekkig aan vast, waar in Rome zelf nu simpelweg van de ‘Katholieke Kerk’ wordt gesproken. Want alle lokale kerken (de bisdommen) zijn volgens de katholieke theologie zelf voluit en volledig kerk, maar ze danken deze volheid aan hun gemeenschap met de ‘Kerk van Rome’: het bisdom Rome met zijn bisschop, de paus.

Is ‘katholiek’ een eigennaam, of zegt het woord iets over wat de kerk is, of zou moeten zijn?

In onze krant schipperen we dus naar mijn (‘katholieke’) opvatting constant onhandig en rommelig tussen de termen ‘katholiek’ en ‘rooms-katholiek’, beseffend dat beide grote bezwaren hebben. Daar komt bij dat vele niet-(rooms-)katholieke christenen zichzelf ook steeds vaker als ‘katholiek’ definiëren. Ik ontvang geregeld mails en berichten van oud-katholieke gelovigen die me terecht op het hart drukken: ‘Wij zijn ook katholiek.’ Steeds vaker ook hoor en zie ik protestantse christenen hun ‘katholiciteit’ opeisen. Zo bijvoorbeeld de hersteld-hervormde professor W. van Vlastuin in zijn boek *Katholiek vandaag* (2017). Hij

pleitte ervoor in plaats van 'algemeen' gewoon weer de term 'katholiek' te gebruiken. Een ander voorbeeld is de bundel *Wij zijn ook katholiek* (2007) uit PKN-kringen.

In de vroege kerk werd de term gebruikt om volheid te onderstrepen. Deze volheid duidt enerzijds universaliteit aan, waardoor de kerk niet slechts een 'optelsom van individuen' is, zoals Kasper schrijft. Maar ten tweede, zo toont Vlastuin aan, functioneerde de term in de vroege kerk ook 'als een criterium voor waarheid'.

In die tweede betekenis is het woord 'katholiek' vrijwel synoniem aan 'orthodox'. Ook deze term is interessant genoeg een bepaald kerktype gaan beschrijven: de oosterse 'orthodoxe kerken', die zichzelf in tegenstelling tot andere wél recht in de leer vinden. En 'katholiek' is dan ook zelfs synoniem met 'evangelisch', want de 'rechte leer' kan natuurlijk niets anders zijn dan op het evangelie geijkt. Ook 'evangelisch' is gaan functioneren als vooral een afgrenzende kerknaam, bijvoorbeeld bij de Evangelische Kirche in Duitsland of bij evangelische kerken en gemeenten, die daarmee impliceren dat ze andere kerken niet trouw (genoeg) aan het evangelie vinden. Het mooie en specifieke aan het woord 'katholiek' is dat het zowel een afgrenzende als een insluitende functie heeft. Afgrenzend, omdat ze het apostolische geloof bewaart; insluitend, omdat ze alle in Christus gedoopte vrouwen en mannen, van alle culturen en alle eeuwen, omvat. Belangrijkste verschil tussen katholieken en protestanten is misschien dat katholieken vinden dat hun kerk de universaliteit van de kerk van Christus zichtbaar tot uiting brengt, terwijl protestanten minder hechten aan zichtbare, wereldwijde structuren.

Voorlopig zullen we als krant de term 'katholiek' nog bij gebrek aan beter blijven gebruiken om er een specifieke kerk mee aan te duiden. De lezer mag weten dat ik me daar telkens als ik het woord typ, bijna gereformeerd schuldig over voel. Maar bij 'rooms-katholiek' voel ik me net zo fout en ongemakkelijk.